

RECENSION

Julie Thompson Klein: *Humanities, Culture, and Interdisciplinarity – The Changing American Academy*

I debatten om utvecklingen av undervisning vid universitet och högskolor framställs det ibland som att tvärvetenskap och interdisciplinarity är ett helt dött fält. Döda fält bör som bekant inte längre kultiveras. Flera olika argument används i sådana dödsförklaringar. Ett av dem är att så gott som ”alla” numera arbetar på detta sätt så därför är benämningen överhuvudtaget inte alls nödvändig. Det framställs som att tvärvetenskap är en sådan fundamental del av ”alla” kunskapsinitiativ så att det inte längre är meningsfullt att urskilja den. Å andra sidan kan man hävda att om så vore fallet, är detta då ett bra motiv för att upphöra att undersöka frågor som har med tvärvetenskaplig kunskapsbildning och -organisation att göra när det nu är så allmänt förekommande? Kan man inte istället säga att det är relevant att undersöka hur tvärvetenskapen påverkar och möjliggör kunskapsbildningen – om den nu är så utbredd som det påstås?

Den kontinuerliga kunskapsbildningen om tvärvetenskap lyser i stort sett med sin frånvaro i den svenska, ja även i den nordiska kontexten. I Europa överlag är det heller inte särskilt väl beställt. I USA finns det dock sedan nära 30 år tillbaka en organisation, Association for Integrative Studies (AIS), som har som sitt huvudsakliga syfte att kultivera detta område genom forskning och erfarenhetsutbyte. Som en förklaring till detta tillstånd kan man förvisso hävda att den amerikanska utbildningshistorien med sin tradition av ”general education”, ”core curriculum” och ”civic education” har ett helt annat behov av att undersöka hur integrerade kurser kan utvecklas i takt med tidens förändrade krav. Vissa svenska universitet har börjat slå in på den linjen, så har exempelvis Uppsala universitet påbörjat en sådan intressant utveckling. Oavsett denna kulturella skillnad finns det egentligen ingenting som försvarar att det inte sker kunskapsbildning om tvärvetenskap på svensk eller för den delen europeisk grund. Oavsett om de ovanstående anspråken är giltiga eller ej så finns det goda skäl att fördjupa kunskapen om den tvärvetenskapliga kunskapsbildningens politik och pedagogik. Argumentet ovan används

---

Thompson Klein, Julie (2005): *Humanities, Culture, and Interdisciplinarity. The Changing American Academy*. Albany, NY: State University of New York Press.

ibland för att motivera den fortsatta satsningen på disciplinära ämnen, särskilt i sådana miljöer där det upplevs finnas en konflikt mellan traditionella ämnen och nya områden. Ämnena förklaras därmed vara ”lika” tvärvetenskapliga som interdisciplinära områden, ett argument som avser att rycka undan mattan för alla motiv för att satsa på interdisciplinära verksamheter. Att akademiska ämnen knappast är så homogena, uniforma och rigida som debatten ibland tycks göra gällande är förvisso en rimlig iakttagelse, men i så fall motiverar det knappast att man skulle upphöra med att undersöka kunskapsbildning som äger rum under sådana heterogena och flexibla förutsättningar.

En av de ledande personerna inom organisationen AIS och den som under de senaste decennierna lett den teoretiska utvecklingen på området är Julie Thompson Klein vid Wayne State University i Detroit. Med tidigare böcker som *Interdisciplinarity: History, Theory, and Practice* (1990) samt *Crossing Boundaries: Knowledge, Disciplinarity, and Interdisciplinarity* (1996) har hon definierat agendan för kunskapsbildningen inom detta område och med sin senaste bok, *Humanities, Culture, and Interdisciplinarity: The Changing American Academy* har hon uppdaterat den teoretiska och praktiska debatten om tvärvetenskap i kontexten av de post-strukturalistiska och andra kritiska perspektiven på kunskap. Detta är en mycket välkommen bok, inte minst för den generation av forskare som själva har fostrats i en samtidigt kritisk och postmodernt eklektisk tradition och där de gamla konnotationerna kring tvärvetenskap som klingar av imperialistisk holism, harmonisk syntes och värdet av

en ny normativitet bestående av generell kunskap känns mycket svåra att svälja. I synnerhet gäller detta för dem som är verksamma inom humaniora samt i det alltmer utsuddade gränslandet mellan humaniora och samhälls- och kulturvetenskap. I den mån vi bör notera någon brist med Kleins arbete så skulle det kanske vara att den som sitt huvudsakliga exempel ser den amerikanska kontexten och denna kan inte utan vidare användas som analogi för förståelsen av den europeiska utvecklingen, även om vissa svenska aktörer inom högre utbildningen gör allt vad de någonsin kan för att bli kompatibla med de ”excellenta” amerikanska förebilderna. Utan tvivel bör en liknande bok skrivas som mer explicit adresserar den europeiska kontexten, men i väntan på denna så kan *Humanities, Culture, and Interdisciplinarity* med fördel läsas i medvetande om de kulturella skillnaderna. Det principiella ramverket håller för analys av andra kontexter än den amerikanska.

Kunskapsbildningen kring tvärvetenskap har varit starkast i USA, vilket hänger samman med den ovanstående faktorn men som också har att göra med akademiens professionalisering i USA. Intressant nog hävdar Klein själv, när jag och en kollega träffade henne nyligen i samband med AIS-konferensen i Atlanta, att de intressantaste utvecklingarna inom dessa områden enligt hennes egen bedömning sker i Europa. Hon hade i åtanke vissa forskarkontexter i Tyskland och Österrike och deras arbete med att formulera projekt för det europeiska ramprogrammet, en utmaning som de flesta forskare står inför, men hon nämnde också explicit utvecklingen i Sverige.

Andra argument och metaforer som används för att misstänkliggöra tvärvetenskap är följande: nackdelen med att göra avsteg från de upptrampade vägarna och bristande respekt för traditionens spår; det liknas vid att svindlande stå vid randen av en avgrund eller att bege sig ut i sumpmarkerna utan vare sig karta eller kompass. Ett gammalt skämt i samma anda frågar vad det är för likheter mellan en interdisciplinär forskare och en gravplundrare: för bägge är målet att göra ett intrång, att stjäla något och att så fort som möjligt bege sig därifrån innan man blir upptäckt. Klein avfärdar givetvis dessa felaktiga anspråk och bedömningar av vad tvärvetenskap kan vara; å andra sidan medger hon att det också är fel att utmåla disciplinerna som alltför homogena eller att tvärvetenskap handlar om en naiv integration av hela discipliner. För dem som åtminstone i någon mån tagit till sig den kritik mot kunskapsproduktionens villkor som bland andra Lyotard och Derrida ställde sig på 1980-talet, är det svårt att omfatta en syn på tvärvetenskap, eller överhuvudtaget någon kunskapsbildning, som bärs upp av en retorik som betonar enhet, universalitet, harmoni, holism och naiv syntes. Särskilt inom humaniora och kulturstudier, menar Klein, har det växt fram en ny retorik kring tvärvetenskaplighet som betonar pluralism, heterogenitet, problematisering och intervention. Sammantaget kan detta ses som framväxten av en "kritisk interdisciplinaritet" som syftar till att förvandla de existerande formerna för kunskap och utbildning. Denna "kritiska interdisciplinaritet" kan man framförallt skilja från den "instrumentella" varianten. Den "instrumentella interdisciplinariteten" är den

som förknippas med forskning och problemlösning som har strategiska, pragmatiska eller opportunistiska syften, vilket förstås ofta är fallet med forskning som äger rum inom ekonomi, medicin och teknik. Vilket tekniskt universitet kan idag avstå från att kalla sig tvärvetenskapligt eller gränsöverskridande? En sådan form av tvärvetenskap utgör huvudsakligen en nyttoinriktad service till marknadens ekonomiska behov och de övergripande nationella behoven i en situation av konkurrens, något som förstås både kan förklaras och försvaras ur ett forskningspolitiskt perspektiv. Den "kritiska interdisciplinariteten", å den andra sidan, syftar till att ifrågasätta de rådande strukturerna för kunskap och utbildning, att ställa frågor om syfte, mål och värde som ofta saknas i den instrumentella varianten, samt att förvandla och utveckla snarare än att bygga broar mellan olika enheter av nyttskäl. En av Kleins poänger, förutom att differentiera dessa varianter från varandra, är att påvisa hur dessa i dagens debatt existerar parallellt och ibland på ett förvillande sätt: de använder sig av liknande retorik och slagord och på ytan kan det vara svårt att urskilja vad de står för. Ibland kan den ena sidan låna legitimitet av den andra, exempelvis när humanistiska initiativ placeras inom ramen för marknadens nyttoätkande. Men hon visar också på exempel där de kritiska och instrumentella syftena matchar varandra, exempelvis i kunskapsbildning inom miljö- och hälsoområdena – en intressant förutsättning som gör dem till intressanta studiefält i sig för förståelsen av hur olika former av gränsöverskridande kunskapsbildning kan samsas.

Inom humaniora har egna benämningar för kunskapens eklektiska karak-

tär myntats. Ett av dessa är ”bricolage” som åsyftar hur man lånar stort och smått av varandra. I en positiv betydelse kan detta leda tankarna till kreativitet, men den negativa betydelsen får oss nog snarast att tänka på diletantism och prållighet. Klein menar att termen ”bricolage” är lite missvisande om den enbart syftar till att påvisa hur teorier, begrepp, termer och metoder kan blandas med varandra. Därutöver behövs ”en medveten triangulering av djup, bredd och syntes”. Det framstår ofta, och förenklat, som att disciplinariet står för djup och interdisciplinariet för bredd, men Klein påvisar övertygande hur det också behövs ett moment där kunskapen sätts samman och detta är vad hon kallar syntes. Syntesen är däremot inte så idyllisk och holistisk som en tidigare lång tradition av ”general education” och ”integrative studies” velat göra gällande. Det är den kritiska förståelsen av denna syntes som är det viktigaste bidraget till samtidens förståelse av vad tvärvetenskap kan vara. Inte minst syns detta i samtidens humaniora och i kulturstudier, två fält som vore otänkbara utan bredd, djup och syntes men som av mer reaktionära krafter har kritiserats för att sakna en eller flera av dessa dimensioner.

I boken ger Klein en historisk resumé av humaniora och kulturforskning och den roll som interdisciplinariet har spelat i dessa sammanhang. Hon ägnar en del uppmärksamhet åt den idé- och utbildningshistoriska utvecklingen med start redan i antiken, men huvuddelen av hennes framställning fokuserar utvecklingen i Amerika med dess koloniala högskolor Harvard och William and Mary från 1636 och framåt. Under lång tid utgjordes kärnan i den koloniala utbildningen av en

kärna av klassisk bildning i ett religiöst definierat ramverk som bestod av *trivium* (dialektik, retorik, grammatik), *quadrivium* (matematik, astronomi etcetera) och språk som grekiska, arameiska, hebreiska och syriska, men även historia, politik, etik och katekes. Fokus låg på utbildning som ett sätt att stärka studenternas mentala och moraliska förmågor inom ramen för det religiösa ramverket. Från slutet av 1800-talet sker framväxten av ett tjugotal discipliner som i sig innebar en revolution och som representerade ett annat tänkande än det föregående. En konflikt uppstod mellan ”the culture camp” som bestod av humanister i den äldre traditionen med sina renässansideal, och de som predikade den kultiverade generalismens ideal. Från sina övergripande frågeställningar om kunskapsbildningens villkor utgörs bokens fokus av ett studium av hur fyra olika humanistiska och kulturvetenskapliga traditioner (litteraturvetenskap, konst- och bildvetenskap, musikvetenskap och American studies) har förändrats under de senaste decennierna.

Kleins böcker är alltid mycket läsbara så också denna. Hon är kanske mer än någon annan mycket initierad både i frågorna om kunskapsbildning i humaniora och kulturvetenskap och villkoren för tvärvetenskaplig kunskapsbildning. Hennes nya bok kan med fördel läsas som en initierad samtidshistorisk analys och som en karta för framtiden.

Per-Anders Forstorp

Per-Anders Forstorp är docent vid Skolan för datavetenskap och kommunikation, KTH, 100 44 Stockholm. E-post: forstorp@kth.se